

УДК 615.814.5:616.12.009.72

Бухало Юлія, ст. магістратури факультету здоров'я, фізичної культури і спорту; науковий керівник – к.с.-г.н., доцент Таргоній П. М.,
(Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

РЕАБІЛІТАЦІЯ ХВОРИХ НА СТЕНОКАРДІЮ ЗА ДОПОМОГОЮ ФІТОТЕРАПЕВТИЧНИХ ТА АПІТЕРАПЕВТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Анотація: У статті охарактеризовано захворювання на стенокардію, його перебіг, способи діагностики та лікування, що застосовуються у класичній медицині. Проаналізовано основні фітотерапевтичні засоби, що застосовуються при лікуванні стенокардії, обґрунтовано їхню перевагу над класичними засобами лікування.

Ключові слова: фітотерапія, фітотерапевтичні та апітерапевтичні засоби.

Аннотация. В статье охарактеризовано заболевание на стенокардию, его течение, способы диагностики и лечения, применяемые в классической медицине. Проанализированы основные фитотерапевтические средства, применяемые при лечении стенокардии, объяснено их преимущество над классическими средствами лечения.

Ключевые слова: фитотерапия, фитотерапевтические и апитерапевтические средства.

Annotation: The article describes the cardiac angina disease its course, diagnosis and treatment by methods used in classical medicine. The basic phytotherapeutic agents are used in the treatment of angina are analysed, their advantage over classical treatment facilities are explained.

Keywords: herbal medicine, phytotherapeutic and apiotherapeutic means.

Одним із видів захворювання який набув значного поширення в останні роки є стенокардія. За рекомендацією експертів Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) стенокардію відносять до проявів ішемічної хвороби серця. Виділяють стенокардію напруження, яку поділяють на вперше проявлену, стабільну і прогресуючу; стенокардію спокою (спонтанна стенокардія); особливу форму стенокардії, яка часто визначається як стенокардія Принцметала. На основі частоти виникнення приступів та їх залежності від фізичного навантаження стенокардію розділяють на декілька форм: легку форму (приступи виникають рідко, при надмірних для цього хворого фізичних чи психоемоційних навантаженнях);

форму середньої важкості, коли розвиток приступів зв'язаний з повсякденними професійними чи побутовими навантаженнями і рідко спостерігається в спокої; важку форму з частими повсякденними чи не поодинокими на протязі дня приступами при найменшому фізичному навантаженні та в спокої. [3]

Не зважаючи на те, що лікуванням стенокардії займається багато вчених і наукових публікацій на цю тему достатньо, застосуванню в лікувальному процесі фітотерапевтичних і апітерапевтичних препаратів уваги приділено недостатньо. Так в роботі Є. П. Товстухи [3] наведена характеристика певного ряду рослин та лікування окремих захворювань за допомогою препаратів фітотерапії. У дослідженні М. А. Носаля та І. М. Носаль [2] обґрунтовано доцільність застосовувалася лікарських препаратів для лікування захворювань серцево-судинної системи. Однак слід зазначити, що в роботі цих авторів наведені не конкретні рекомендації в лікуванні конкретних захворювань, а загальні рекомендації при лікуванні серцево-судинної системи в цілому.

Великий вклад зазначених авторів в застосування препаратів фітотерапії полягає в тому, що вони доводять, що лікувати потрібно не хворобу, а причину хвороби. Проте в їх роботах не наводиться конкретних досліджень і формулюючого експерименту, що дає перевагу над загальноприйнятими методами лікування.

Метою нашої статті є дослідження ефективності впливу лікарських рослин і продуктів бджільництва у комплексному лікуванні хворих на стенокардію. Завдання роботи полягає у проведенні теоретичного і амбулаторного дослідження використання фармакологічних, апітерапевтичних і фітотерапевтичних засобів для лікування хворих на стенокардію, визначення клінічних симптомів, підбору лікарських рослин та засобів бджільництва для лікування хворих.

Як досить специфічний симптом ішемічної хвороби серця, стенокардія спостерігається, не у всіх випадках цієї хвороби. При одномоментному епідеміологічному спостереженні одного із районів Москви, проведеного серед чоловіків віком 50–59 років, ішемічна хвороба серця була виявлена у 18,8 % обстежених, а стенокардія напруження в 11,4 %. Спостереження проведені на протязі 4,5–5 років за випадково вибраними особами серед населення Нью-Йорка (4 % від 110 000 жителів у віці 35–64 роки) показали, що частота виникнення стенокардії напруження становила у чоловіків 2,03 і в жінок 0,92 на 1000 обслідуваних в рік.

В рідких випадках стенокардія пов'язана з коронарною недостатністю, обумовленою не ішемічною хворобою серця, а напруженням коронарних артерій при інших хворобах, зокрема васкулітом при ревматизмі, вузловому періартриті, сифілітичному мезаортиті. Причиною стенокардії може бути порушення коронарного кровотоку при значному зниженні

діастолічного артеріального тиску в аорті, зокрема при недостатності клапана аорти, значному зниженні серцевого викиду (наприклад при артеріальному стенозі, серцевій недостатності). Розвитку стенокардії сприяють порушення транспортної функції крові (анемія, отруєння чадним газом), збільшення в'язкості крові (аритмія), гіпоксемія, пов'язана з хворобою легень чи зниженням вмісту кисню у повітрі, що вдихається. [1]

В Україні у 2009 році захворювання серцево-судинної системи загалом становили близько 30 %. Серед них захворювання на ішемічну хворобу серця становили 24 %, а на стенокардію 12 %. У 2014 році захворюваність на стенокардію становила 100,2 %. Однак за даними лікарів при опитуванні у більшості випадків симптоми хвороби рецидивували.

Для лікування стенокардії використовують інгаляції (таблетки по 0,0005 г. під язик чи 1 % спиртовий розчин, 1–3 краплі на цукор). Нітрогліцерин знімає спазм коронарних артерій, знижує їх опір і надає тим самим коронарно розширюючу дію. Пацієнтові призначають гіполіпідемічні препарати – холестирамін, статини та ін. Важливу роль відіграє і боротьба з гіподинамією: спеціальні комплекси вправ дозволяють людям підтримувати фізичну форму [4].

У разі особливого загострення стенокардії є ризик виникнення інфаркту міокарда. Тому в цьому випадку застосовують лікування для зняття стадії загострення. При потребі вирішується питання хірургічного втручання.

Діагностика захворювання проводиться з використанням електрокардіографії, а також допоміжних методів, таких як огляд, опитування, пальпація, перкусія та ін.

Для проведення лікування стенокардії рекомендується використовувати такі фітотерапевтичні засоби:

– глід, квіти	20 г.
– м'ята перцева, трава	30 г.
– валеріана, корінь	20 г.
– конвалія травнева, квіти	20 г.
– лаванда, квіти	20 г.
– кмін, плоди	10 г.
– хміль, шишки	15 г.

Столову ложку з гіркою подрібненого і добре перемішаного збору потрібно залити стаканом кип'ятку на 1 год., процідити. Приймати слід по 0,5 стакана під час нападу. Поза нападом приймати необхідно по 0,25 стакана зазначеного настою з додаванням 2 крапель 1 % розчину нітрогліцерину. В цьому складі нітрогліцерин не буде викликати головного болю.

При атеросклерозі пропонується застосовувати такий збір рослин:

– омела, трава	30 г.
– рута, трава	10 г.
– меліса, листя	20 г.

- глід, квіти 20г.
- валеріана, корінь 15 г.
- кмин, плоди 10 г.

Столову ложку подрібненої суміші потрібно залити стаканом кип'ятку і залишити на ніч. Приймати слід по 0,25 стакана 3 рази в день за 15 хв. до їжі. Цей збір відомий у ФРН і Болгарії.

Рекомендовано також вживати такий збір:

- омела, трава 30 г.
- деревій, трава 30 г.
- хвощ польовий, трава 30 г.
- рута, трава 10 г.
- м'ята перцева, листя 20 г.

Столову ложку подрібненої суміші потрібно залити стаканом кип'ятку на 3 год. потім нагрівати протягом 5 хв., залишити на 15 хв. настоюватися. Приймати необхідно по 0,25 стакана 4 рази на день за 15 хв. до їжі.

При гіпертонічній хворобі рекомендується приймати відвар такого збору:

- часник, цибулина 30 г.
- омела, трава 30 г.
- сухоцвіт болотний, трава 20г.
- глід, квіти та плоди по 20 г.
- хвощ польовий, трава 30 г.
- береза, листя 20 г.

Три столові ложки подрібненої суміші потрібно залити 0,5 л. кип'ятку на 2 год., потім процідити. Приймати необхідно по 0,75 стакана 3 рази на день за 30 хв. до їжі. Впродовж 3 тижнів при стенокардії, як і при гіпертензії, слід приймати настойку квітів глоду з настойкою коренів валеріани (змішати по 15 г.). Приймати потрібно по 30–40 крапель 3 рази на день за 30 хв. до їжі або через годину після їжі. Суміш цих настоек має десенсибілізуючу, антиспазматичну і седативну дію.

При лікуванні стенокардії застосовують метод укусу бджіл. Перед початком лікування слід зробити пробу. При стенокардії бджіл прикладаються до воротникової зони в місці проекції серця на спину і по тильній медіальній стороні плеча лівої руки. Після проби на другий день прикладаються дві бджоли до воротникової зони. В третій день одна бджола прикладається до воротникової зони, друга між лівою лопаткою і хребтом на рівні 8–9 хребця, третю в плече лівої руки. Кожен день число бджіл необхідно збільшувати на одну, довівши до 3–5 бджіл одночасно в залежності від реакції організму. Повторення у відповідну точку необхідно провести тільки на п'ятий день. На курс лікування потрібно від 60–180 бджіл.

Для закріплення позитивного результату зазначену вище терапію варто повторити через місяць півтора. Для цього потрібно до 80 бджіл.

Також при стенокардії пропонується приймати мед по 50–100 грамів на добу. Тобто по столовій ложці 2–3 рази в день з молоком, сиром, фруктами та іншими відповідними продуктами.

Для визначення можливості ефективного застосування препаратів фітотерапії та апітерапії було проведено формуючий експеримент, у ході якого було підібрано пацієнтів, яких поділили на 3 групи. У першій групі для лікування застосовували препарати фітотерапії, зазначені вище. Підбір пацієнтів здійснювався сууго індивідуально, в залежності від симптоматики.

У другій групі використовувалися препарати апітерапії. У третій групі лікування проводилося за допомогою класичних методів. Лікування продовжувалось до переходу стенокардії в стан ремісії або по можливості в стан стійкої. Слід зазначити, що не всіх пацієнтів можна було лікувати за допомогою препаратів фітотерапії та апітерапії. Насамперед через можливість алергічної реакції та інших протипоказів, а також стан загострення та важкості хвороби. Одним із завдань дослідження було визначення можливості зменшення виникнення рецидивів під час застосування апітерапії. Результати експерименту наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Ефективність застосування препаратів фіто - та апітерапії

Види лікування	Покази для лікування, %	Тривалість переходу у стан ремісії, місяці	Рецидиви, %	Можливі ускладнення, %	Лікування супутніх захворювань, %
Фітотерапія	70	10	20	-	40
Апітерапія	65	12	40	-	10
Класичне лікування	95	3	80	20	20

Отже із наведених в табл. 1 даних можна зробити висновок, що після застосування препаратів фітотерапії збільшився перебіг переходу стенокардії в стан стійкої ремісії: на 70 % довше, ніж при класичному лікуванні і на 80 % більше при застосуванні апітерапії. Однак більшість пацієнтів цієї групи перейшли в стан стійкої ремісії. При цьому кількість рецидивів при використанні фітотерапії зменшилась на 60 %, а апітерапії на 40 % у порівнянні з класичним лікуванням. Також слід зазначити, що під час застосування фітотерапії можливість лікування супутніх захворювань збільшилась у два рази. Отже застосування препаратів апітерапії та фітотерапії допомагають ефективно перевести лікування стенокардії у стан стійкої ремісії, помітно зменшити кількість рецидивів, повністю знизити кількість ускладнень та ефективно лікувати супутні захворювання. Це пов'язано з тим, що відповідні засоби насамперед застосовуються для

лікування причини захворювання, а не самої хвороби. Однак при цьому не всіх пацієнтів можна лікувати та сам процес лікування триває значно довше у порівнянні із класичним лікуванням.

Охарактеризувавши фітотерапевтичні та апітерапевтичні засоби лікування стенокардії слід зробити висновок, що вони мають важливе значення при переході окремих видів стенокардії з стану загострення в стан стійкої ремісії. Порівняно із класичним лікуванням вони зменшують можливість виникнення рецидивів та зовсім усувають ускладнення, можливі при цій хворобі, а також ефективно застосовуються при лікуванні причин хвороби. Однак при цьому слід зазначити, що лікуванням стенокардії за допомогою вищезазначених препаратів повинен займатися фахівець високого класу.

У перспективі планується дослідити ефективність застосування препаратів фітотерапії та апітерапії при лікуванні інших захворювань серцево-судинної системи.

1. Большая медицинская энциклопедия : Изд. 3 / [Глав. ред. Б. В. Петровский]. – М.: Советская энциклопедия, 1985. – 544 с. – (т. 24).
2. Михаил Андреевич Носаль. Лекарственные растения и способы их применения в народе / М. А. Носаль, И. М. Носаль ; [под редакцией В.Г. Дроботько]. – К.: Государственное Медицинское Издательство УССР, 1959. – 255 с.
3. Товстуха Євген Степанович. Фітотерапія : довідкова література : Вид. 2 перероб. та доп. / Є. С. Товстуха. – К.: Здоров'я, 1993. – 368 с. – ISBN 5-311-02531-X
4. Лікування стенокардії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://zdorovja.in.ua/likuvannya-stenokardii> – Назва з екрана.
5. Стояновський Данііл Микитович. Енциклопедія народної медицини : довідкове видання / Д. Н. Стояновский. – К.: Здоров'я, 1997. – 672 с.